

הפסק במהלך הנחת תפילין

הקדמה:

חז"ל לימדונו, שהמדבר בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש - עבירה היא בידו, וחוזר עליה מעורכי המלחמה.

התפילין של ראש, מרמזות על רעיונות נשגבים, מחשבות עמוקות ואידיאלים. לעומת זאת, התפילין של יד, מרמזות על עשיית מעשים בפועל בעולם המעשה. האיסור להפסיק בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש, מלמדנו שצריך לחבר בין המחשבה והרעיון אל המעשה בפועל. כאשר זוכים לכך, שם ה' נקרא עלינו, והתפילין הם עוז לישראל.

שאלה: כיצד ינהג קצין שנאלץ להפסיק בדיבור בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש? האם מפקד ראשי לשלוח הודעה בעניין מנהלתי חשוב, באמצע הנחת תפילין?

א. מקור הדין

בגמרא מבואר, כיצד ינהג מי שדיבר בין הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש:

תלמוד בבלי מנחות דף לו עמוד א:

אמר רב חסדא: סח בין תפילה לתפילה (בין תפילין של יד לתפילין של ראש) - חוזר ומברך. (שואלת הגמרא): סח אין, לא סח לא? (אם דיבר מברך, ואם לא דיבר אינו מברך)? והא (והרי) שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה (משמו) דר' יוחנן: על תפילה של יד, אומר: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין', על תפילין של ראש, אומר: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין!' (ומשמע שיש לברך על תפילין של ראש, גם אם לא דיבר). אב"י ורבא דאמרי תרויהו (אמרו שניהם): **לא סח - מברך**

אחת, סח - מברך שתיים.

תנא (שנינו בברייתא): סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, וחוזר עליה מערכי המלחמה.

יש מהראשונים שבארו, שהדין הרגיל הוא שיש לברך ברכת 'להניח' על של יד ולפטור אף את של ראש, ורק אם הפסיק בדיבור ביניהם חייב לברך על של ראש ברכת 'על מצות':

רמב"ם הלכות תפילין פרק ד הלכה ו:

מי שבירך 'להניח תפילין' וקשר תפילין של יד - אסור לו לספר ואפילו להשיב שלום לרבו, עד שיניח של ראש, ואם שח הרי זו עבירה, וצריך לברך ברכה שנייה 'על מצות תפילין', ואחר כך מניח של ראש.

אולם יש מהראשונים שבארו, שתמיד יש לברך 'להניח' על של יד ועל מצות' על של ראש, ואם הפסיק ביניהם חוזר ומברך גם ברכת 'להניח' על של ראש:

תוספות ברכות דף ס עמוד ב:

פירש רבינו תם: דעל של ראש, שהיא גמר מצוה ועיקר, דיש בה ד' בתים ושי"ן - מברך 'על מצות', אבל סח, חוזר ומברך שתיים על של ראש (היינו, מברך על של ראש גם 'להניח' וגם 'על מצות').

❖ **כיצד מתבארים דברי הגמרא לפי כל שיטה?**

ב. פסיקת ההלכה

להלכה, נחלקו בדבר השו"ע והרמ"א. בנוגע למניח תפילין ולא דיבר ביניהם, כתב השולחן ערוך (אורח חיים סימן כה סעיף ה):

ויניח של יד תחלה, ויברך 'להניח תפילין', ואחר כך יניח של ראש **ולא יברך כי אם ברכה אחת לשניהם.**

לעומת זאת, כתב הרמ"א (על השולחן ערוך הנ"ל):

הגה: ויש אומרים לברך על של ראש 'על מצות תפילין', אפילו לא הפסיק בינתיים, וכן פשט המנהג בבני אשכנז **שמברכין שתי ברכות.** וטוב לומר תמיד אחר הברכה השנייה 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

וביאר המשנה ברורה (על דברי הרמ"א הנ"ל, ס"ק כא):

וטוב לומר - משום חשש ספק ברכה לבטלה... ולא שהוא ספק גמור, דאם כן איך יברך מספק ברכה לבטלה, ויסמוך על שיאמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'? אלא דאנו (שאנחנו) בני אשכנז סבירא לן (סוברים) להלכה כדעת רבינו תם, רק (אלא ש) לרווחא דמילתא (אף על פי שאין צורך מעיקר הדין, כדי) להוציא עצמנו מידי כל פקפוק, נוהגין לומר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

בנוגע **למפסיק בדיבור** באמצע הנחת התפילין, כתב השולחן ערוך (סימן כה סעיף ט):

אסור להפסיק בדיבור בין תפילה של יד לתפילה של ראש, ואם הפסיק, **מברך על של ראש 'על מצות תפילין'.**

ואילו הרמ"א כתב (על השולחן ערוך הנ"ל):

הגה: ולדידן (ואנו), דנוהגין לברך שתי ברכות אף אם לא הפסיק, צריך לחזור ולברך על של ראש **'להניח' וגם 'על מצות'.**

אם סח לצורך תפילין, אינו חוזר ומברך. אם שמע קדיש או קדושה בין תפלה של יד לתפלה של ראש - לא יפסיק לענות עמהם, אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים.

אלא שמכיון שיש פוסקים המקילים בכך, כתב הילקוט יוסף (סימן כה, סעיף נח):

אם עבר והפסיק וענה לקדיש או קדושה - אינו צריך לברך ברכת 'על מצות תפילין' על תפילין של ראש.

עוד הוסיף וכתב הילקוט יוסף (הנ"ל, סעיף ס):

אם אחר שבירך 'להניח תפילין', שמע שמתקרב לומר קדיש או קדושה, ואם יכרוך שבע הכריכות על הזרוע לא יספיק להניח גם תפילין של ראש ולענות אחר כך קדיש או קדושה - רשאי שלא לכרוך הכריכות, אלא יהדק התפילין של יד בזרוע, וימהר להניח תפילין של ראש ואז יענה קדיש או קדושה, ואחר כך ישלים לעשות שבע הכריכות על הזרוע כנהוג.

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

מפקד שנקרא לעניין חיוני באמצע הנחת תפילין, ישתדל לדחות את הטיפול בו עד לאחר סיום ההנחה, ולכתחילה אף ימנע מרמיזה בידיו או שליחת מיסרון וכדומה.

אם העניין אינו סובל דיחוי, יוכל להקל ולהניח תפילין של ראש מיד לאחר קשירת תפילין של יד ללא כריכת הרצועה.

אך אם נאלץ להפסיק מיד בדיבור: אם דרכו תמיד לברך רק ברכת 'להניח' (כמנהג הספרדים) - יברך על של ראש ברכת 'על מצות'. ואם דרכו תמיד לברך גם ברכת 'להניח' וגם 'על מצות' (כמנהג האשכנזים) - יחזור אף לברך 'להניח'. אמנם, אם העניין שלצורכו נאלץ להפסיק בדיבור היה בעל חשיבות עד כדי שיחשב צורך מצוה - לא יחזור ויברך על של ראש.

וביאר המשנה ברורה (על דברי הרמ"א הנ"ל, ס"ק לא):

כי הטעם שאנו מברכין שתי ברכות על תפילין, ולא די בברכת 'להניח' לבד, הוא שאנו סוברים דעיקר תיקון הברכות אלו כך הייתה: בתחילת הנחתם תיקנו לברך 'להניח', וקאי נמי (ומוסב גם) על של ראש, וכשמניח השל ראש ומהדקו, מברך נמי (גם) 'על מצות' שזו היא גמר המצוה. הילכך, ממילא אם סח והסיח דעתו, צריך לחזור ולברך גם 'להניח' על השל ראש.

ג. פרטי דינים בעניין ההפסק

א. הפסק בשתיקה:

ילקוט יוסף סימן כה סעיפים סד-סו:

לכתחילה אין להפסיק בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש **אפילו בשתיקה בלבד. וכל שכן שאין להפסיק באיזה מעשה**, כגון נתינת מטבע לחבירו, או **אפילו צדקה לעני**, כי מעשה נחשב כמו דיבור שהוא הפסק. ומכל מקום בדיעבד אם הפסיק במעשה בין תפילין של יד לתפילין של ראש, באין אומר ואין דברים, אינו צריך לברך על תפילין של ראש. ולכתחילה יש להיזהר גם שלא ללכת ארבע אמות בין הנחת תפילה של יד לתפילה של ראש.

לכתחילה יש להחמיר **שלא ירמוז בידו לחבירו** בין תפילין של יד לתפילין של ראש, כדי שתהיה הויה אחת לשתייה. ולצורך מצוה, כגון שרומז לעני שימתין לו כדי שיתן לו צדקה וכדומה, יש להקל.

❖ לפי זה, האם מותר לשלוח מיסרון באמצע הנחת התפילין?

ב. הפסיק לדבר מצוה:

מבואר בשולחן ערוך, שאף הפסק לצורך מצוה, כגון לענות לקדיש וקדושה, נחשב להפסק לכתחילה (אורח חיים סימן כה סעיף י):

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן
כתיבה ועריכה: טור' ר' יהודה בן חיים
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com
להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),
סרקו את הקוד הבא:

